

Zemřel Ivo Možný

Dne 10. září 2016 zemřel největší Anglosas z Prostějova. Ivovi Možnému tak říkával filosof Luboš Nový a my si na to rádi zvykli. Na Ivoše Možného nemohu vzpomínat se smutkem. Samozřejmě mi chybí, a dožiju-li se, bude mi chybět stále víc. Vzpomínka na něj je však jasná, radostná: tak se dotýkal našich životů.

Nepoznal jsem diskrétnějšího člověka. Spolehlivý byl skálopevně. Ne pouze z věrnosti tomu či onomu mínění, žili jsme přece dost dlouho, abychom se v tomto ohledu nespolehali bezelstně ani na sebe samé. U něho jsme se mohli věcně a podstatně spolehnout na hodnotovou vertikálu, která se v každých poměrech neměnně vzpínala vzhůru. Tak tomu bylo v nejintimnějším soukromí i mimo ně. Ideální předpoklad k sociologickému a psychologickému výzkumnictví, nejen kognitivnímu, ale mnohdy též účinně a lidsky pomáhajícímu. Nejen přesné zachycení povrchu (jež tak snadno působí dojem exaktnosti), ale hlavně niterné porozumění a z něho rostoucí zodpovědný výklad životních obsahů.

Naprostá spolehlivost neznamenalala u něho ustrnulost. Obratný byl jak ještěrka s charakterem. Uměl sebezáchovně vyklouznout z úžin a nastražených pastí. Jako synek živnostníka po maturitě na obchodní akademii utekl stavět Novou huť Klementa Gottwalda a odtud odvážným trikem sám sebe jako mladého dělnického budovatele vyslal ke studiu na brněnské filosofické fakultě. O sociologii jsme si tehdy čítávali pod lavicí. Nejen že se nevyučovala, byla zapovězena. Místo ní měli mladí lidé po ruce příručky historického materialismu, podle nichž bylo možno všechny sociální problémy vyřešit s revolučním rozmachem naráz, jednoduše a jednou provždy.

Chytali jsme, co se namanulo a co jsme stačili. Naše srdce, vrozeně česká či hanácká, se začala osvěžovat kulturami jinými. Byli jsme mladí a rádi jsme se dívali přes plot. A toužili jsme alespoň na chvíli přelézt. Z klece podivných režimů jsme vyráželi do širého světa četbou až fanatickou. Pomáhala nám už v dospívání přesídlit do paralelní reality, ryze niterné, a proto nezczizitelné. V duchu jsem se po Paříži pohyboval jako doma. Svým prvním skutečným pařížským pobytem jsem byl nadšen, ale i zraněn: zaslíbené město vypadalo jinak než v mých představách. Ke svým prvním konfrontacím se Ivo odebral na sever. Tamní realita jeho původní představy překonávala. Za svého studijního pobytu ve Finsku se denně při běhu na lyžích zdravil s domácím běžcem. Až v televizi po čase poznal, že spoluběžcem byl finský ministerský předseda.

Ivo, vyskočiv z brněnského rozhlasového studia, znovuzakládal v Brně učiliště sociologie. Staral se o podstatné věci výzkumu i výuky. Nad ním čněli výtečníci z napravených marxistů-leninistů, kteří včas chytli nový vítr. Zakladatel a bývalý guru vědeckého komunismu Josef Solař chodil na fakultu v doprovodu nádherného čistokrevného boxera. Když vyučoval nebo schůzoval, hlídala

psa sekretářka. Bývalí soudruzi, kteří se nenaučili tolik jazyků jako on, mu to spočítali. Ivo sám zůstal až do listopadového převratu bez hodnoty, bez titulů. Až dodatečně jej jako autoritu, dávno již nespornou, tituly ozdobili. Pohlížel jsem tehdy na to zakladatelské hemžení zpovzdálí, se značnou skepsí. Kolem Bláhovi žáci, kteří se dali ještě sehnat, každý s jinou zátěží z mezilet na učňovských školách a s rozmanitými osobními očekáváními rehabilitačními. Iva taková se-stava neuvedla do rozpaků. Po redaktorování v rozhlase se nadechl akademické volnosti a začal se činně starat, co a nyní. Vdechl novému pracovišti skvělé téma: život na malém městě. Směřovalo ke kořeni naší kolektivní identity a jejím proměnám. Vymezilo přehledné terény, jež bylo možno empiricky prozkoumat. A otevřelo dosud zanedbanou souvislost s tzv. národním obrozením. Že vyvěřalo z venkova, patřilo sice k autostereotypu nacionálně uvědomělých rodáků, jimž bylo dopřáno se vzdělat (ti první přicházeli z daleka, až od moravských hranic, a odvážlivě tvrdili, že láska nad pivo jest), rozvíjelo se však s utvářením ostrůvků vlasteneckých elit v městských centrech, nakonec se však dotvořilo a uspělo až širokou ozvěnou na venkově. Z dějin české literatury jsme o tom měli jistou tuchu, ale jak to bylo vskutku?!

Posrpnový zlom kulturologicky tak zajímavému bádání nepřál. Pod vedením prezidenta, který se pod tlakem zvláště krutých okolností odnaučil mluvit správně slovensky i česky, jsme se měli ukázněně zobecnit v soudruhy a soudružky nového typu, a ne se šfourat v tom, odkud kdo je a jak se to na něm projevuje.

Byl bych rezignovaně zaplakal, Ivo však ihned vymyslel skvělý únik z pasti: rodina je základ státu! Pravil to sám Lenin, proti ultralevým revolucionářkám, jako byla Kolontayová a její rudé sestry. V povšechnosti a dílčích modifikacích to však pravil nebo mohl pravit kdekdo. Pokrokářsky znějící bonmoty mohly posloužit jako zaštiťující fangle. Šlo však o víc, o věci vážné: s rodinou se opravdu mnoho znepokojivého stalo a děje, a to v souvislostech mnohovrstevných a s perspektivou nedohlednou. Empirik se obrátil k realitě. Pracoval v manželské a předmanželské poradně. Situace byla zcela jiná než dnes. Nebyly zelené vdovy, leda snad úplně na okraji. Zato se masově projevovalo přetížení soukromí. Co ti bylo platné, že jsi dosáhl toho či onoho postavení, když ti žena zahýbala. Jak si tě mohla vážit, že jsi docentem či hrdinou socialistické práce, když takové tituly měl kdekterý ctižádostivec? A neměl-li, mohl si je koupit, což bohužel přetrvalo i do dnešních časů. Výkyvy v párovém i sociálním životě existovaly vřdycky, výlučné opření hodnotové vertikály o čistou soukromost však všechny překvapilo. Věrohodné a spolehlivé nebylo už nic než vztahy od osoby k osobě. Pod tak enormní zátěží se ukázaly křehké.

Ivo Možný včas inspiroval založení Laboratoře sociologického výzkumu jako neučitelského pracoviště při katedře sociologie. Laboratoř skutečně fungovala jako základna empirických výzkumů, v případě potřeby však i jako neučitelská poustevna učitelů, kteří dostali zaracha. Zákaz učitelování tam přežil sám zakladatel, též Pavel Pácl, autor mnoha písňových textů, mimo jiné slavné a navzdory dnešním konjunkturálním averzím veskrze čisté písní „Pozdrav ast-

ronautovi“, známé též jako „Dobry den, majore Gagarine“. A Luboš Nový, jenž zamlada, ještě jako marxista, napsal a vydal první slušnou knížku o TGM (jak pravil J. B. Kozák). Izolace od všednodenně pracovního života na katedře existovala jen na papíře, všichni nejen přežívali, ale též plně a nezastupitelně pracovali.

Krátce po listopadu 1989 pravil Ivo na schůzce katedry, že bychom měli založit samostatnou fakultu sociálních studií. O přestávce jsme si na chodbě tiše povídali s Honzou Kellerem, že tak náhlý zlom i u inteligentních lidí rozpoutává kompenzační snění. Dodnes se nechce věřit, že něco takového v budově bývalé německé techniky, kde profesoroval otec Roberta Musila a kde Kaplan vymýšlel a zkoušel svou turbínu, hned vedle Červeného kostela a naproti JAMU (původně německému gymnáziu, odkud byl kdysi vyloučen sám TGM, protože se v přítomnosti ředitele pokusil zřádkovat školníka), opravdu existuje a znamenitě funguje. Budova to byla slavná, ale uvnitř pochmurná, temná, po soumraku byl člověk rád, že je z přízračně temných chodeb venku. Ivo ji nechal proměnit v radostný palác světla. I dítky studentek zde mají slunné prostory, kde se mohou svobodně hemžit, odeberou-li se jejich maminky na přednášky, a to za spolehlivého dohledu maminek, které právě přednášky nemají.

Ivo Možný byl skvělý, ale v jedné věci se zásadně mýlil. Říkával studentkám hromadně – ne jedné po druhé, což by snad bylo možné pochopit – že je prvním českým feministou. To jediné mu zazlívám. Vykládal jsem mu přece podrobně, kterak mi kdysi slavná americká feministka uvařila mozeček na cibulce a pak mne pozvala do svého pokoje, kde mi namísto toho, čeho jsem se v tomto případě hrozil, dala číst superfeministický časopis *Emma*, jenž vlastně žádní muži číst nesmějí. Ignoroval, že prvním českým feministou jsem já. Usvědčila jej jeho žena Lena, když veřejně doznala, že Ivo nikdy neutíral nádoby. „Mám Ivoška na lepší věci,“ pravila v této souvislosti. Kdo by jim nezáviděl?!

Jaroslav Střítecký